

Tek Ebeveyn Kadınların Sorunlarının Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi

The Evaluation of the Problems of Single Mothers from the Perspective of Social Work

Meliha Funda AFYONOĞLU¹, Aliye Beyza BAYYAR², Nur Feyzal KESEN³
Burak MORGÜL⁴

¹ Sosyal Hizmet, Selçuk Üniversitesi, fafyon@gmail.com , ORCID ID:0000-0002-7690-5602

² Sosyal Hizmet, Selçuk Üniversitesi, bezyabyyr@gmail.com , ORCID ID: 0000-0003-3189-1451

³ Sosyal Hizmet, Selçuk Üniversitesi, nurfeyzal@gmail.com , ORCID ID: 0000-0002-6455-0293

⁴ Sosyal Hizmet, Selçuk Üniversitesi, burakmorgul0@gmail.com , ORCID ID: 0000-0003-1600-8114

Öz

Bu araştırmada tek ebeveyn kadın olan ailelerin yaşadıkları sorunların sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma modeli kullanılan bu çalışma; kartopu örneklem yöntemiyle ulaşılan 14 kadın katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile telefon aracılığıyla toplanmış, veriler MAXQDA 2018 programı ile analiz edilmiştir. Tek ebeveyn kadınların karşı karşıya kaldığı hukuksal, ekonomik, sosyal ve ebeveynlik rolüne ilişkin zorluklar, tek ebeveynli ailelerin bu zorluklarla baş etme mekanizmaları ve sosyal politikalara ilişkin değerlendirmeleri ile çözüm önerileri araştırmanın ana temalarını oluşturmuştur. Tek ebeveynli ailelere yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi, özellikle kadınların istihdam olanaklarının artırılması, çocukların eğitim sürecinin ayni ve nakdi olarak desteklenmesi, tek ebeveynli ailelere sunulan psiko-sosyal desteklerin ve çocuk bakımı için kreş gibi imkanların artırılması araştırmanın temel önerilerinden olmuştur.

Anahtar kelimeler: tek ebeveynli aileler, tek ebeveyn hane reisi kadınlar, bekâr anneler ailelerle sosyal hizmet, sosyal politika

Abstract

This study aimed to evaluate the problems experienced by single-parent female families from the perspective of social work. Designed with qualitative research model; this study was carried out with 14 female participants reached by snowball sampling method. The data were collected by telephone with a semi-structured interview form, and the data were analyzed with the MAXQDA 2018 program. The main themes of the research are the legal, economic, social and parental role difficulties faced by single mothers, their coping mechanisms, their evaluations on social policies and their solutions. Developing social policies for single-parent families, increasing employment opportunities especially for women, supporting children's education process in kind and in cash, increasing the psycho-social support offered to single-parent families and opportunities such as nursery for child care are some of the main suggestions of the research.

Keywords: single parent families, single parent households headed by women, single mothers, social work with families, social policy

Makale Atfı: Afyonoğlu, M.F., Bayyar A.B., Kesen, N.F. ve Morgül, B. (2021). Tek Ebeveyn Kadınların Sorunlarının Sosyal Hizmet Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 5(2), 85-107

Alındı 27.10.2021
Kabul Edildi 28.12.2021
Yayınlandı 30.12.2021

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye. Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

1. Giriş

Sosyal, siyasi, kültürel, demografik ve ekonomik birçok faktörün iç içe geçmesi sebebiyle özellikle son yıllarda hem aile değerlerinde hem de aile sisteminde yer alan üyelerin rollerinde değişimler yaşanmıştır. Çekirdek aileden farklı olarak yeni yaşam şekilleriyle beraber, yeni aile türleri de oluşmuştur. Geleneksel aile modelinde ortaya çıkan farklılıklar modern ailelerin doğuşunu sağlamış, modern ailelerde yaşanan çözümler ise tek ebeveynli aileleri meydana getirmiştir (Tekin Epik vd, 2017; Coşan, 2018; Karaca Aydın, 2019).

Tek ebeveynli aile kavramını “bağımlı çocukları olan tek bir anne veya babadan oluşan bir aile” (Chanda ve Pujar, 2018: 226) şeklinde ya da ölüm, boşanma, uzun süreli ayrılık gibi farklı sebeplerden dolayı çocukların/çocuğun anne ya da babasıyla hayatını sürdürmeye devam ettiği aile tipi olarak tanımlamak mümkündür (Acar, 2013). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere tek ebeveynli aileler; ölüm, eşlerin boşanması ve eşlerin herhangi bir nedenle birbirinden uzak kalması durumunda oluşmaktadır (Canatan, 2018). Bunun yanı sıra evlilik dışı çocuk sahibi olunmasıyla da tek ebeveynli aileler meydana gelebilmektedir (Bayer, 2018).

Günümüzde tek ebeveynli ailelerin oranında artış görülmektedir (Atıla Demir ve Genç Çelebi, 2017). Batı toplumları ile Türkiye kıyaslandığında ise Türkiye’de daha çok tek ebeveynli aile oluşma nedeni aile üyelerinden birinin vefatı iken batıda daha çok alternatif yaşam biçimlerinin tercih edilmesidir (Canatan ve ark., 2019). Türkiye’de 2020 yılında toplam hane halklarının %9,7’sini tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hane halkları oluşturmuştur. Toplam hane halklarının %2,2’sini baba ve çocuklardan, %7,5’ini ise anne ve çocuklardan oluşan hane halkları meydana getirmektedir (TÜİK, 2021a). Yani tek ebeveynli ailelerin büyük çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır (Tekin Epik ve ark., 2017). Tek ebeveynli haneler genellikle kadınlar tarafından yönetildiği için yaşanan dezavantajlar önemli ölçüde cinsiyetlendirilmektedir (Nieuwenhuis ve Maldonado, 2018). Dünyada ve ülkemizde gerçekleşen boşanmalara bakıldığında da genellikle ebeveynlerin ve mahkemelerin kararı çocuk reşit olana kadar velayetin anneye verilmesi gerektiği şeklindedir. 2020 verilerine göre Türkiye’de boşanma davalarının sonucunda çocuklarının velayetinin %75,8’i anneye, %24,2’si ise babaya verilmiştir (TÜİK, 2021b). Velayete ilişkin bu durum; anne-çocuk olan tek ebeveynli ailelerin sayısındaki fazlalığın sebeplerinden biridir (Karaca Aydın, 2019). Ancak bu sebebin arkasında ataerkil toplumlarda bakım rolünün anneye özdeşleştirilmesi olduğu ve çocuğa en iyi bakımı verebilecek kişinin anne olmasının inancının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda bu araştırma; tek ebeveyn hane reisi kadınların sorunlarına odaklanmaktadır. Bu odağın anlaşılabilmesi için öncelikle tek ebeveynli ailelerin ortak yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların kadınlar açısından nasıl deneyimlediğinin anlaşılması gerekmektedir.

Türkiye’de tek ebeveynli ailelerle ilgili olarak yapılan en geniş kapsamlı çalışma; Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından 2011 yılında İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Adana, Şanlıurfa ve Erzurum illerinde kent ve kırdaki toplam 33 odak grup ve 276 yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme yoluyla 473 tek ebeveynli aile bireyinden toplanan veri temel alınarak yürütülmüş olan “Tek Ebeveynli Aileler” çalışmasıdır. Araştırma sonucunda tek ebeveynli annelerin mal rejimi ve nafaka ile alakalı hususlarda problemlerle karşılaşabildikleri, hem aile bütçesinde hem de ailenin sosyal hareketliliğinde bir azalma yaşanabildiği, bu ailelerin sosyal hayatlarının genellikle negatif olarak etkilendiği, boşanma nedeniyle tek ebeveynli aile oluşumunda ebeveynlerin toplumsal faaliyetlere katılmada daha çok çekindiği, bilhassa ilk dönemlerde tek ebeveynli ailelerin farklı sebeplerden dolayı duygusal yönden sorunlar yaşadıkları, genellikle psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları fakat psikolojik destek mekanizmalarına erişimlerinin yetersiz olduğu, anneye kıyaslandığında çocuk ile babanın, daha düşük oranlarda düzenli olarak görüştüğü ve ülkemizde tek ebeveynli ailelere bütüncül bir kurumsal destek sağlanamadığı tespit edilmiştir (ASAGEM, 2011).

ASAGEM (2011)'in çalışmasında da görüldüğü üzere çeşitli sebeplerle aile sisteminde meydana gelen değişimle birlikte tek ebeveynli aile biçimine dönüşmek, çoğu zaman bireyler için sancılı bir süreci ortaya çıkarmaktadır. Yeni bir duruma uyum sağlamaya çalışma, yeni roller ve sorumluluklar üstlenme, yeni sistemdeki değişiklikleri kabul etme tek ebeveynli ailelerin karşılaştıkları güçlükler haline dönüşebilmektedir. Yaşanan yeni durumlar "sosyo-ekonomik zorluklar, sosyal çevre ile ilişkilerin yeniden düzenlenmesine yönelik sorunlar ve bireylerin hem kendileri hem de çocukları ile ilgili zorluklar olarak sıralanabilir (Acar, 2013). Richards ve Schmiede (1993) 71 tek ebeveynli aile ile yürüttüğü nitel çalışmada; tek ebeveynli ailelerin ortak problemleri, finansal zorluklar, artan rol ve görev birikimi, sosyal yaşamda değişiklik, eski eş problemleri ve tek ebeveynliğin kendine özgü diğer zorlukları olarak belirtilmiştir.

2. Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

Bu bilgiler doğrultusunda tek ebeveyn hane reisi kadınların sorunlarını; toplumsal cinsiyet eşitsizliği içerisinde şekillenen çocuk bakımı, psikolojik sorunlar ve tek ebeveynli ailelerin sosyal politika bağlamında karşı karşıya kaldıkları ekonomik ve hukuksal sorunlar olarak sınıflandırmak mümkündür.

2.1. Çocuk Bakımına İlişkin Sorunlar

1970'lerden sonra boşanma oranındaki artış, sosyal bilimcileri farklı aile yapılarının çocukları nasıl etkilediğini araştırmaya itmiştir. Yapılan çalışmalar boşanmada meydana gelen artışın, çocuğun refah düzeyini düşürdüğü sonucunu desteklemektedir (Amato, 2005). Çünkü aile sistemi, içerisinde farklı güç ve otoritenin olduğu bir yapıdır. Genellikle ebeveynlerin bu otoritenin üst kısmında, alt sistemler üzerinde daha etkili bir konumda olması beklenmektedir (Ünal, 2013). Yaşanan boşanma ya da vefat gibi olaylarıyla birlikte yeni sınırları, yeni kuralları oluşan ailede; tek başına çocuk yetiştirme sorumluluğunu üstlenen ebeveyn, zaman zaman otorite kurma noktasında belirsizlikler, karmaşıklıklar yaşayabilmektedir. Boşanma olgusu aile sisteminde bozulmalara yol açtığına ise genellikle çocuklar için travma olabilmesi muhtemel olarak görülmektedir (Avşar, 2019).

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün yapmış olduğu tek ebeveynli ailelerle ilgili araştırmada da anneler tek ebeveyn oldukları ilk zamanlarda genel olarak çocuğu tek başına yetiştirmekle ilgili yoğun bir endişe yaşadıklarını beyan etmişlerdir. Annelerde ortaya çıkan kaygının diğer önemli sebepleri ise tek ebeveyn olarak karşılaştıkları ekonomik problemler ve sosyal hayatta karşılaştıkları sorunlardır (ASAGEM, 2011). Tek ebeveynli aileler; stresli yaşam değişiklikleri yaşamakta ve ebeveynlik rollerinde daha az sosyal destek görmektedirler. Bunun yanı sıra bekâr annelerin artan iş yükü doğrultusunda; çocuk bakımı ve ev içi sorumluluklara harcayabileceği vakit daha sınırlı olabilmektedir (Weinraub ve Wolf, 1983). Charlene, Ribar, ve Stratton'un (2005) tek ebeveynli aileler ve evli çiftlerin çocuk bakımına ayırdığı zamanı ele alan çalışmasında; tek ebeveynli ailelerin, evli ve birlikte yaşayan ebeveynlere kıyasla daha az zaman kaynağına sahip oldukları tespit edilmiştir. Tek ebeveynli olan kadınlar, çocukların bakımına daha fazla zaman ayırmakta ve ücretli çalışabilmeye daha az vakit bulabilmektedir. Tek ebeveynlikle birlikte gelen yaşam değişiklikleri, rol birikimi, düzensiz istihdam ve çalışma saatlerinin, çocuk yetiştirme sürecinde olumsuz etkilere yol açtığı görülebilmektedir (Wu ve ark., 2020).

2.2. Psikolojik Sorunlar

Refah seviyelerinde düşüşler yaşama olasılığı yüksek olan tek ebeveynli ailelerin (Nieuwenhuis ve Maldonado, 2018) yaşadıkları sorunlara çoğu zaman ruhsal sorunlar eşlik edebilmektedir (Arıcan, 2019; Uğur, 2014; Whisenhunt vd., 2019). Bu durum tek ebeveynlerin refah düzeylerinin düşmesi ve tek ebeveyn olmanın psikolojik zorluklarının olması (Whisenhunt ve ark., 2019) ve bu durumun bireyleri sosyal açıdan dezavantajlı konuma sürüklemesiyle açıklanmaktadır (Karaca Aydın, 2019).

Maddi ve manevi olarak yüklenilen sorumlulukların ikiye katlanması bekâr bir annenin evli bir anneye kıyasla strese ve depresyona daha yatkın olma olasılığını arttırmaktadır (Chanda ve Pujar, 2018). Ebeveynde yalnızlık, çaresizlik gibi duygular oluşabilmektedir (Karaca Aydın, 2019; Uğur, 2014). Tek ebeveynli ailelerin sosyal aktivitelere daha az katılıyor olması da aile bireylerinin psikolojisini olumsuz yönde etkilemektedir (Acar, 2013). Tek ebeveynli anneler ile iki ebeveynli aile anneler karşılaştırıldığında, bekâr ebeveynlerin çoğunda depresyon, uykusuzluk ve ağlama eğiliminin daha fazla olduğu ve bu semptomların sadece eşlerinin yokluğuna bağlı değil, özellikle yoksulluk ve çocuklarının geleceği ile ilgili endişe duyma durumlarına bağlı olarak ortaya çıktığı bildirilmektedir. (Bharat, 1988). Weinraub ve Wolf (1983) tek ebeveyn olan anneler ile evli anneler arasındaki stres ve sosyal desteğin farkını incelediği araştırmada; tek ebeveyn olan kadınların evlilere kıyasla daha fazla sosyal açıdan izole olma eğilimi taşıdıkları, daha uzun çalışma saatleri olduğunu, daha az duygusal ve sosyal destek aldıklarını belirtmiştir. Çalışmada tek ebeveyn kadınların, daha az istikrarlı sosyal ağlara sahip olduğu ve potansiyel olarak stresli yaşam değişikliklerine açık olduğu görülmektedir. Aydıner Boylu'nun (2014) tek ebeveynli 119 aile ile yürüttüğü çalışmada; finansal güçlüklerin artması ile birlikte, tek ebeveynli ailelerin yaşamdan duydukları tatminin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tek ebeveynli ailelerde kadınlar psikolojik sorunlar açısından değerlendirildiğinde; Canatan vd. 2019; kadınların yüzde 4,8 (fobik anksiyete) ile yüzde 17 (depresyon) arasında değişen oranlarda psikolojik sorunlar yaşadıklarını ve obsesif kompulsif belirtiler (yüzde 16,5) ve somatizasyon belirtilerinin (yüzde 15,2) oranlarının oldukça yüksek olduğunu tespit etmiştir (Canatan vd., 2019). Acar'ın 2013'te yaptığı çalışmada ise; annelerde üzüntülü ve değersiz hissetme, zevk aldığı şeylere ilgi kaybı, uyku sorunları, karamsarlık hissi gibi psikolojik his ve durumların boşanma sebebi, çalışma durumu, destek alma, çocuk sayısı, evli kalınan süre ile anlamlı ilişkisinin olduğu bulunmuştur. Yapılan araştırmalar tek ebeveynli ailelerde tüm üyelerin farklı stresörlere maruz kaldıklarını ve bu durumdan ruhsal açıdan olumsuz etkilendiklerini ortaya çıkarmıştır.

Tek ebeveynli aile üyelerinin psikolojileri üzerinde etkiye sahip olan bir diğer olgu ise sosyal destek sistemleridir. Tek ebeveynli ailelerdeki ebeveynler, artan rol değişimi ve aile yapısındaki sosyal değişim sonucu, hem anne hem baba rolünü üstlenmektedirler (Leve ve Fagot, 1997). Shirley (1986) sağlıklı tek ebeveynli aile olgusunu incelediği çalışmasında, daha büyük sosyal destek sistemine sahip tek ebeveynli ailelerin, zihinsel ve fiziksel sağlığının daha iyi olduğunu belirtmektedir. McLanahan, Wedemeyer ve Adelberg (1981) tek ebeveyn kadınlardaki aile yapısı, sosyal destek ve psikolojik refah ilişkisini incelediği araştırmada; yalnızca sosyal desteğin değil tek ebeveyn olan annenin rol yöneliminin de dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. İlgili araştırmaya göre sıkı sosyal ağların mevcut kimliklerini ve aile yapısını korumaya çalışan tek ebeveyn kadınlar için; daha az yoğun olan sosyal ağların ise yeni bir kimlik kurmaya çalışan kadınlar için daha destekleyici olduğu saptanmıştır. Tek ebeveynli ailelerin sorunları ele alınırken, aile içi dinamiklerinin ve sosyal çevre etkileşimlerinin kapsamlı bir şekilde incelenmesi önemli görünmektedir (Howard ve Johnson, 1985).

2.3. Toplumsal Cinsiyet Normalarına İlişkin ve Sosyal Politika Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Tek ebeveynli aileler, ailelerini bütün değil, "dağılmış" olarak gören bir toplumda, insanlar tarafından bir şekilde başarısız olarak adlandırılmaktadır (Morrison, 1995). Kadınlar açısından bu durum ise toplumda boşanmış kadına verilen çevresel tepkiler ve önyargılarla; kadınların utanç, acı ve sıkıntı yaşamaları ve kaygı duymalarıyla şekillenmektedir (Bulut, 2008). Kadınlar dul olarak etiketlenmesi sebebiyle toplumsal yaşamdan dışlanmakta ya da kendilerini izole etmekte, sosyal çevrelerinde cinsel obje olarak algılanmakta ve acınma nesnelere gibi görülebilmektedirler (Kavşut, 2015; Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011). Gedik'in (2018) tek ebeveyn kapsamındaki 36 kadın katılımcıyı içeren nitel desende yapmış

olduğu çalışmasında, tek ebeveyn olan annelerin toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak geleneksel aile yapılarını yeniden inşa etme çabası içinde oldukları ve “baba” figürünün yokluğunu telafi etmeye çalıştıkları görülmektedir. Çalışmada; Türkiye toplumunda geleneksel aile anlayışının tek ebeveyn kadınlar üzerinde sosyal bir baskı unsuru oluşturması, artan stres durumu ve toplumun beklentisine yönelik aile içi otorite figürü arayışı gibi sorunlar tespit edilmiştir.

Bu ataerkil yapının toplumların sosyal politikalarına da etki ettiği görülmektedir. Bekâr ebeveynler ve aileleri; kaynaklar, istihdam ve politikadaki yetersizlikler arasındaki sıkışmış bir konumda yer almaktadır (Nieuwenhuis ve Maldonado, 2018). Nitekim Buz ve Sevin’in (2018) Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) yardımı alan ailelerin profilini incelediği çalışma; SED yardımı alan ailelerin büyük bir kısmının tek ebeveynli aile kapsamındaki annelerden oluştuğunu göstermektedir. Tek ebeveyn olan annelerin düzensiz gelir sağlayan işlerde çalıştıkları ve bu annelerin çocuk bakımı sorumlulukları ile birlikte, bir işte çalışabilmeleri hususunda sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Canatan, Bilge ve Çapar (2019)’ın tek ebeveynli aile kapsamındaki kadınlardan oluşan 233 katılımcıyı içeren çalışmasında; bu annelerin çoğunluğunun sosyo-demografik özelliğinin düşük eğitilmiş, düşük gelirli, işsiz ve orta yaş kategorisinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Eamon ve Wu’nun (2011) 2081 kadın katılımcıları içeren çalışmasında, istihdam problemleri yaşayan tek ebeveynli aile olan kadınlarda 4 tür maddi sorunun yaşandığını belirtmektedir. Araştırma sonuçları kadınların; %41’inin fatura, kira gibi temel masraflarından en az birini karşılamakta sorun yaşadığı, %38’inin sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşama riski altında olduğu, %33’ünün dengeli beslenmek için gıdaya yeterli erişimi sağlayamadığı, %25’inin konut ve mesken sorunları yaşadığı görülmüştür.

Bu bağlamda kısıtlı şekilde sosyal destek sistemlerinden yararlanabilen tek ebeveynli ailelerde yaşam standartlarının düşebildiği görülmektedir (Karaca Aydın, 2019). Martin-West’in (2019) çalışması, aileden algılanan desteği az olan ya da aile desteği olmayan tek ebeveyn annelerin, kira ödemesinde gecikme riskinin %33 arttığı belirlenmiştir. Gerek aileden, gerek ise kamu kaynaklarından herhangi bir destek alamayan tek ebeveynli annelerde ise, kira ödemesinin gecikme riski %68’e kadar çıkmaktadır. Tek ebeveyn olan kadınların gerek istihdam sorunları gerek ise sosyal destek sosyal destek eksikliği ve formel desteklere ulaşamıyor olmasının, ekonomik sorunları artırdığı görülebilmektedir. Tek ebeveynli aile olan kadınlar, her yerde daha yüksek işsizlik oranlarına sahip olmakla beraber, tam zamanlı iş bulmaları ve vakit ayırmalarında zorluk, yoksulluk risklerini iki kat artırmaktadır (Mattingly, Smith ve Bean, 2011; Wu vd., 2020). Bunun yanı sıra tek ebeveynli ailelerin, diğer yetişkinlerden ve çevresinden aldığı enformel desteklerin, istikrarsız ve güvenilir olmayan bir kaynak olduğu tespit edilmiştir (Smith, 1980). Koç’un (2018) yaptığı çalışmada ise tek ebeveynli ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinde son dönem içerisinde bir iyileşmenin olduğu fakat diğer aile türlerine göre halen eşit ya da avantajlı bir konumda olmadıkları vurgulanmıştır.

Sosyal politika bağlamında son olarak, tek ebeveynli ailelerin hukuki süreçte yaşadıkları sorunların ele alınması gerekmektedir. Bazı durumlarda gelirin ikiye bölünmesi, bazı durumlarda ise kadınların gelirsiz kalması nafaka sorunları ile birleşerek çocuğun masraflarının tek başına üstlenen kadınlar için ekonomik zorlukların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Karaca Aydın, 2019). Sands ve Nuccio (1989) tek ebeveyn olan kadınların ekonomik sorunlarını feminist perspektif ile ele aldığı derlemede; nafaka tahsilatının sorunlu olduğunu, nafaka desteği kararı alınmasına rağmen bu tahsilatın elde edilemediğini belirtmektedir. Buna bağlı olarak tek ebeveyn olan kadınlar için nafaka, güvenilir olmayan ve yetersiz bir finans kaynağı olarak göze çarpmaktadır. Nafaka tahsilatında karşılaşılan zorluklar tek ebeveyn olan kadınların ekonomik durumunu daha da zayıflatmakla birlikte; bu annelere sağlanan sosyal yardım desteklerinin ihtiyaç seviyesinin altında kaldığı tespit edilmiştir.

3. Yöntem

Bu çalışma herhangi bir nedenle tek ebeveynli olan kadınların karşılaştıkları sorunları sosyal hizmet perspektifinden amacıyla gerçekleştirilen nitel desende bir araştırmadır. Bu bağlamda araştırma temel olarak:

1. Tek ebeveyn olma sürecinde katılımcıların karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
2. Katılımcılar bu sorunlarıyla nasıl baş etmektedir?
3. Katılımcılar tek ebeveynlere yönelik sosyal politikaları nasıl değerlendirmektedir ve önerileri nelerdir? Sorularına cevap aramaktadır.

Soruların hem hazırlanışına hem de analizine kişilerin kendi yaşanmış deneyimlerini (lived experience) aktarmalarına izin veren fenomenolojik yaklaşım eşlik etmiştir.

3.1. Veri Toplama Araçları

Tek ebeveynli ailelerin sosyo-demografik bilgilerini, tek ebeveyn olma sebeplerini, çocuk yetiştirme sürecinde karşılaştıkları güçlükleri ve sosyal politikalara ilişkin değerlendirmelerini ve önerilerini öğrenmek amacıyla literatür temel alınarak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formu oluşturulmuştur. Araştırmanın pandemi sürecinde gerçekleştirilmesi sebebiyle görüşmeler telefonda gerçekleştirilmiştir.

3.2. Veri Toplama Süreci ve Veri Analizi

Araştırma 10.08.2021-15.09.2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş, 8 katılımcıya ulaşıldıktan sonra cevaplar tekrarlasa da 14 katılımcıya ulaşıldıktan sonra veri doygunluğuna ulaşılması sebebiyle veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Yapılan görüşmelerden önce katılımcılara araştırma ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiş, özel hayatın gizliliğine saygı duyulacağı ve hiçbir şekilde isimlerinin herhangi bir platformda paylaşılmayacağı açıklanmıştır. Bazı katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kayıtları alınmıştır. Ses kaydına izin vermeyen katılımcılarla yapılan görüşmelerde yine katılımcılardan onay alınarak verilen cevaplar detaylı bir şekilde not alınmıştır. Ardından tüm görüşme kayıtları, dokümanları Microsoft Word programına aktarılmış ve MAXQDA 18 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

3.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu kartopu örnekleme yöntemiyle seçilen 14 kadın katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılara ilişkin sosyo-demografik bilgiler Tablo 1'deki gibidir:

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Eğitim Düzeyi	Mesleği	Tek ebeveyn olma sebebi	Çocuk Sayısı	Hane Nüfusu	Ekonomik Destek/Nafaka Durumu
K1	51	Lisans	Kreş Öğretmeni	Ayrılık	1	2	Enformel Destek/Nafaka Yok
K2	32	Lisans	Anasınıfı Öğretmeni	Boşanma	1	4	Enformel Destek/Nafaka Yok
K3	33	Lise	Sekreter	Boşanma	3	4	Maddi Destek Yok/Nafaka Yok
K4	37	Lise	Ev Hanımı	Eşin Vefatı	3	5	Enformel Destek, Ölüm Aylığı

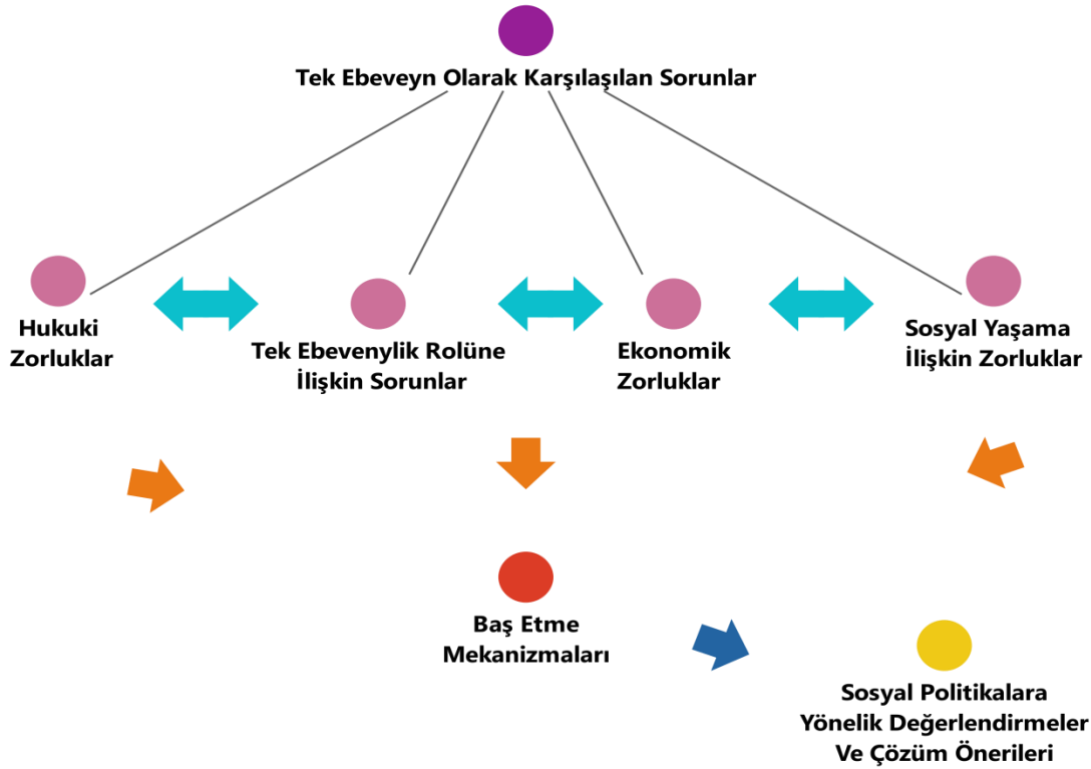
K5	34	Önlisans	Ev Hanımı	Ayrılık	1	6	Enformel Destek/Nafaka Yok
K6	49	İlkokul	Ev Hanımı	Eşin Vefatı	1	2	Ölüm Aylığı
K7	45	Lise	Yurt Personeli	Eşin Vefatı	3	4	Ölüm Aylığı
K8	59	İlkokul	Aşçı Yardımcısı	Ayrılık	1	2	Enformel Destek ve Ölüm Aylığı/Nafaka Yok
K9	52	İlkokul	Tekstil İşçisi	Eşin Vefatı	3	4	Ölüm Aylığı ve Enformel Destek
K10	47	İlkokul	Satış Temsilcisi	Boşanma	4	6	Enformel Destek, Dernek ve Muhtarlık Yardımı/Nafaka Yok
K11	45	İlkokul	Ev Hanımı	Eşin Vefatı	4	5	Enformel Destek, Belediye Yardımı, Ölüm Aylığı
K12	55	İlkokul	Satış Temsilcisi	Eşin Vefatı	2	4	Enformel Destek, Ölüm Aylığı
K13	46	Önlisans	Muhasebeci	Boşanma	2	3	Maddi Destek Yok/Nafaka Yok
K14	53	Ortaokul	Ev Hanımı	Eşin Vefatı	2	3	Enformel Destek, Ölüm Aylığı, Dernek Yardımı

4. Bulgular

Tek ebeveynlik sürecinde hukuksal, ekonomik, sosyal ve ebeveynlik rolüne ilişkin zorluklar, tek ebeveynli ailelerin bu zorluklarla baş etme mekanizmaları ve sosyal politikalara ilişkin değerlendirmeleri ve çözüm önerileri araştırmanın ana temalarını oluşturmaktadır. Katılımcıların anlatılarında da sıkça görülebileceği üzere bu sorunlar; birbirlerini beslemekte ve çoğu zaman bir sorun ötekinden bağımsız yaşanmamaktadır. Örnek olarak hukuksal bir zorluk olan nafaka alamamak ekonomik bir sonuç olarak çocuğun sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamamakla sonuçlanmaktadır:

Bir şey yaparken diğer şey eksik kalıyordu. Çocuklarımın ödevini yaptırırken yemek yapamıyordum. Ev işi yetişmiyordu. Başta eğitim olmak üzere birçok konuda zorlandım. Hep her yerde bir bariyer karşıma çıkıyordu. Babayla hiçbir iletişim yoktu. Bir yerlerden hep destek aradım ama bulamadım. Çocuğumun birine yetişirken diğerine yetişemiyordum. Ardından gidip diğer çocuğumdan özür diliyordum. (K1, 51, Lisans).

Bu doğrultuda bu temalaştırmanın bir sınıflandırma amacı taşıdığı, bu sorunların iç içe geçtiği unutulmamalıdır. Araştırmanın ana temaları Şekil 1'deki gibidir:

4.1. Hukuki Zorluklar

Tek ebeveyn olma süreci; boşanma öncesinde sosyal ve psikolojik sorunlarla başlayan ve boşanma sürecinin tamamlanmasıyla hukuksal bir sonuç olarak ortaya çıkan bir süreçtir. Katılımcıların hukuki anlamda yaşadıkları sorunların genellikle; mahkeme süreçleri, nafaka ve mirasla ilgili olduğu görülmektedir. Uzayan ve sonuçlanmayan mahkeme süreçlerinin katılımcıları ekonomik ve psiko-sosyal olarak zorladığı görülmektedir:

Hukuksal süreçte mahkemelerin problem olduğunu düşünüyorum. İnsanı boşayıp bitirivermiyor. Avukatım "4 ay içerisinde bitecek" demişti. Ama hangi 4 ay? 3 yıl oldu mahkeme hala bizi boşayamadı, böyle bir saçma bir şey oldu. Şahsen bu konuda mustarip oldum. Süreç bizi çok yıprattı (K5, 34, Önlisans).

Devletin öyle bir yasası vardı ki o zamanlar 8 ay sonra nafaka bağlanıyordu. "İşim olmasaydı ne yapacaktım?" diye düşündüm. Aptalca bulunduğun çok şey vardı. Nafaka almadım. Davadan vazgeçtim. Hiçbir destek yoktu. Davalar boşanmalar olduktan sonra ailelerin neden izlenmediğini hep düşündüm (K1, 51, Lisans).

Anlatıların da gösterdiği üzere mahkeme süreçlerinde yaşanan zorluklar katılımcıları hak arama mekanizmalarından vazgeçirebilmektedir. Bununla birlikte, hukuki süreçler sonlanıp boşanma gerçekleştiğinde ise kadınların "nafaka" gibi haklarından yararlanamadıklarını, bu durumun da ekonomik zorlukları beraberinde getirdiği ve kadınların hak arama mücadelelerinden vazgeçtikleri görülmektedir:

Nafaka talep ettim fakat adamın ekonomik durumu iyi olmadığı için zaten geri çevrildi, alamadım. Sadece çocuklar için nafaka kararı verildi, nafaka bağlandı, ama ödeme yapmadı eski eşim. Mahkemede şikâyetçi oldum, bu durum için hapis cezası çıktı ve hapis yattı adam fakat yine ödemedi. Bu defa tehdit etmeye başladı "Sen beni mahkemeye verdin" diyerek. Sonra artık ben vazgeçtim çünkü bu süreçte avukatlara çok para gidiyordu. Artık uğraşmak istemedim (K13, 46, Önlisans).

Hiçbir şekilde nafaka alamadım zaten, üstüne hiçbir şekilde maddi destek görmedim herhangi bir tanıdığımdan. "Benim evimde yiyeceğim yok, sen çocuklarla bana yemek getir" diyen bir insandı boşandığım adam, gerisini siz düşünün (K13, 46, Önlisans).

Nafaka konusunda problem yaşıyoruz zaten. En büyük problemimiz şu an o. Hadi maddiyatı geçtim, manevi olarak da ilgilenmiyor. Nafakalarını da ödemiyorlar. Bazen zorlanıyorum hatta çoğu zaman zorlanıyorum ama maalesef ki geçiştirilerek ve atlatılarak zaman geçiriyorlar. Anlaşmalı olarak boşandığım için nafaka haricinde herhangi bir sıkıntı yaşamadım. Kısa bir süreçte kurtuldum (K3, 33, Lise).

Katılımcıların anlatıları aynı zamanda; hukuksal zorlukların yaşanma biçiminin tek ebeveyn olma biçimine göre değiştiğini göstermektedir. Boşanma sonucu oluşan tek ebeveynli ailelerde nafaka önemli bir sorun olarak açığa çıkarken, ölüm sonucu oluşan tek ebeveynli ailelerde miras bir sorun olarak açığa çıkmaktadır:

Eşimin annesi babası, o kargaşanın içinde eşimden bize kalanları almaya çalıştılar ve aldılar da. Bizi tek bir maaşa bıraktılar, eşimin malvarlığını aldılar (K11, 45, İlkokul).

Hukuki olarak başvurmadım ama elimizden aldılar eşimizden kalanları. Eşimin ailesi aldı. Dükkânımız vardı bizim ortak ama kayınbiraderimin üzerineydi. Onu sattı kayınbiraderim, onu yedi. Bize beş kuruş vermedi (K12, 55, İlkokul).

Saatlerce sıralarda bekledim koşturdum varisleri oldum. Mahkeme açtım veraset ilanı için çok şükür hepsi halloldu. Fakat yol param olmadığı durumlarda bazı kamu kurumlarına yürüyerek gidip gelmek zorunda kaldım. Mal yok. Sadece emekli maaşı... Bu maaş bana dönmesi zor ve uzun bir süreçti. 2 ay sürdü SGK binasına tam 10 defa gitmişimdir (K4, 37, Lise).

4.2. Tek Ebeveyn Rolüne İlişkin Zorluklar

Katılımcılar tek ebeveynli ailelerde ebeveyn rollerinin her ikisini de tek bir kişinin üstlenmesi gerektiğini, yüklerinin arttığını, bu durumun ise yetersizlik hissi ve otorite boşluğu olarak sonuçlandığını ifade etmişler:

Tek başına yetiştirdiğiniz zaman çocukları 2 role girmeniz gerekiyor otomatik olarak. Bir şekilde duygusallığı kenara bırakmak zorundasınız. Bazı üzüntüleri acıları kenara koymak zorundasınız. 2 karakteri oynamak zorundasınız. Hem anne hem baba olmak... Ben sadece anneliği yapabildim. Babalık karakterini kesinlikle yapamadım. Beceremedim. Bu çok zor bir şey çünkü. Çevremde yapanlar vardı. Çevremde bunu yaşayan insanlar oldu. Hem anne hem baba olabilirler. Ama ben bu noktada çok sıkıntı yaşadım açıkçası (K7, 45, Lise).

Bir baba olmadığı için anneyi çok fazla kale almıyor çocuklar. O kısımda çok zorlanıyorum ben (K3, 33, Lise).

Baba desteği olsaydı bu süreç çok daha kolay olacaktı. Yüküm yarıya inecekti (K1, 51, Lisans).

Katılımcılar baba rolünün "farklı" olduğunu, bu rolün boşluğunu "kapatmak, gidermek" için çabaladıklarını aktarmışlardır:

Çocukların baba ihtiyacını hiçbir şekilde gideremiyorsun. Baba farklı bir şey. Ben hep yetmeye çalıştım (K14, 53, Ortaokul).

Elbette farklılık oluyor. Her zaman baba figürünün yeri farklıdır. Ben onu her ne kadar kapatmaya çalışsam da, hani özel günlerde, üniversite kazandığı gibi özel anlarda, bir baba figürünü yanında istiyor.

Bunun ben de farkındayım ama yapacak bir şey yok. Bir başarıları oluyor benimle paylaşıyorlar, ben kapatmaya çalışıyorum (K11, 45, İlkokul).

Benzer şekilde katılımcılar "eksik ebeveyn olgusunun" çocuklarının karşılanamayan en büyük psikolojik ihtiyaçlarından birisi olduğu ve çocukların bu boşluğu dede, dayı, amca gibi akrabalık ilişkileriyle doldurmaya çalıştıkları görülmektedir. Katılımcıların tek ebeveynli ailede çocuk büyütme ve anne-baba birlikte çocuk yetiştirmek arasındaki farklılıkları betimledikleri ifadelerinde bu durum görülmektedir:

Tabii ki fark var rol model olarak çocuk dedeyi seçiyor. Çocuğun hayatında "Baba" kavramı olmuyor. Oğlum babasını hiç tanımadı. O yüzden rol model olarak baba nasıl olur bilmiyor bile (K2, 32, Lisans).

Farklılıklar çoktu. Çocuklarım baba kucağı, baba sevgisi yaşayamadı. Kendimi tamamen çocuklarıma vermek zorunda kaldım. Saçımı süpürge ettim, tam olarak öyle derler ya, tam olarak öyle oldu. Küçük oğlum abisini ve dayısını baba gibi gördü. Dayısı iş gereği sürekli şehir dışına giderdi. Küçük oğlum dayısı gidince hırçınlaşıyordu biraz. Çünkü dayıyı baba bilmişti (K12, 55, İlkokul).

Benim kızım "Baba" kelimesini hiç bilmiyordu. Yaşı ilerledikçe 2,5- 3 yaşlarında benim babama baba demeye başladı. Tabii ben onun anlayacağı şekilde düzeltmeler yapıyordum. Mesela benim küçük kızım arkadaşının evine gittiğinde eve döndüğü zaman sürekli ağlıyordu. Çünkü "Orada biliyorum bana üzülme diyemiyim diye sarılıyorlar. Üzülme diyerek bana böyle davranıyorlar. Ben biliyorum." şeklinde konuşur, çok üzülürdü. Mesela kız kardeşimin çocukları aylarca babalarına "Baba" demediler benim çocuklarım üzülecek diye. Duygusal açıdan gerçekten inanılmaz bir fark var (K7, 45, Lise).

Tek ebeveynli ailelerde duygusal açıdan yaşanan bu farklılıklar genellikle olumsuz olarak aktarılsa da ailelerin vefat değil, boşanma sonucunda olduğu durumlarda bazı katılımcılar sürecin olumlu yönlerinden bahsetmiştir:

İyi yönleri de vardı. Ev ortamı çok daha huzurlu oldu. Kocam çok huysuzdu, geçimsizdi ve beni döverdi sinirlenince. Ama adam gidince evde daha rahat ve huzurlu olduk. Daha mutlu olduk (K8, 59, İlkokul).

Ekonomik olarak daha zordu. Ama evliliğe göre daha mutluydum. Aynı şekilde çocuklarım da öyleydi. Hepimiz kenetlendik birbirimize, peynir ekmek yediğimiz günler oldu ama bir arada mutluyduk. Evliyken fiziksel şiddet görmedim ama adam sürekli bağırırdı, laf söylerdi, ev huzursuzdu, çocuklar huzursuzdu. Boşanınca öyle bir şey olmadı, mutluyduk (K10, 47, İlkokul).

Benim hayatımın en doğru kararı boşanmak oldu. Evli olduğum zamanlardaki fiziki ve psikolojik şiddet yoktu, kafam rahattı. Çocuklarımı rahatça yönlendirebiliyor, onlarla ilgilenebiliyordum. Evliyken sürekli sorun ve problemler vardı. Dayak vardı, şiddet vardı, sorumsuzluk vardı, daha neler neler... Ben ayrıldıktan sonra bunların hiçbirisi olmadı. Çünkü ben aldığım parayla kiramı da veriyordum, çocuklarımı da okutuyordum. Planlayabiliyordum hayatımı (K13, 46, Önlisans).

4.3. Ekonomik Zorluklar

Çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olan kadınların çalıştıkları durumda çocuklarına yeterli psiko-sosyal destek veremedikleri görülmektedir:

Mesela okulda toplantıları oluyor ama ben gidemiyorum. Herhangi bir etkinlik oluyor ama ben gidemiyorum, çalışıyorum çünkü (K3, 33, Lise).

Aşçılık yaptığım okuldan aldığım ücretin yarısı ev kirasına gidiyordu. Akşamları evde yufka açardım, su böreği yapıp satardım ek gelir olarak. Boyun fitiği yaşamaya başladıktan sonra, börek de yapıp satamadım. Çocuk yetiştirirken en çok ekonomik anlamda zorlandım (K8, 59, İlkokul).

Her şeyden mahrum kalıyor çocuklar. Herkes senede 3-4 kıyafet alırsa, sen bir tane alıyorsun. Mesela çocuklarım spora gidemediler, sinemaya gidemezlerdi. Maddi yönden çok yokluk çektik (K9, 52, İlkokul).

Çocuklarım bazen hasta oluyordu, izin almak zorunda kalıyordum. Çocuğumu hastaneye yatırdığımda mesela, gitmediğim gün için kesintilerim oluyordu, böyle kesintiler oldukça faturalarımı öderken zorluk yaşayabiliyordum. Büyük kızım üniversiteye hazırlanırken, onu dershaneye gönderiyordum mesela, o zamanlarda çok zorlandım (K13, 46, Önlisans).

Kadınların çalışmadıkları durumda ise yoksullukla mücadele ettikleri, bu bağlamda da çocuklarının ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına cevap veremedikleri görülmektedir:

Ekonomik anlamda hâlâ devam ediyor. İşe girmediğim müddet böyle devam edecek. En kötüsü çocukları mı harçlıksız okula göndermek, kendimin ve onların isteyip yapamadığımız küçük büyük şeyler çoktur. Mesela bir kızıma hala alamadığım test kitabı var, Yaz geliyor ayakkabıları yok vs (K4, 37, Lise).

Fark tabi ki var. Maddi açıdan daha zor bir süreç. Çocuğa yetemiyorsunuz. Sürekli yeni farklı şeyler çıkıyor. Konuşarak onları her istediklerini alamayacağımız konusunda ikna etmeye çalışıyorum (K14, 53, Ortaokul).

4.4. Sosyal Yaşama İlişkin Zorluklar

Katılımcıların anlatıları sosyal hayatlarının toplumda yalnız kadının damgalanması ve çocuk bakımı sebebiyle kısıtlandığını göstermektedir. Katılımcılar “dul kadın” olarak etiketlendikleri için toplumda tehlike olarak görüldüklerini, kendilerinin sosyalleşmek için bir erkeğe ihtiyaç duymamalarına rağmen toplumun beklentisinin bu olduğunu anlatmışlardır:

Olumsuz olarak tek hissettiğim çevremdeki insanların bana “Dul Kadınsın, onu yapma, buraya gitme vs...” gibi bakışları. Sanki hayatta kalmam için bir erkeğe ihtiyacım varmış gibi konuşmaları vs... Bunlar cehalet... Ben tek başıma kendimi ve çocuklarımı koruyabilirim, kimseye ihtiyacım yok (K4, 37, Lise).

Birkaç komşumun beni kıskandıklarını hissettim, beni tehlike gibi görüyorlardı. Genç olmam onlar için sanki bir tehlikeymiş gibi davranıyorlardı. Diğer komşularım iyiydi. Örneğin bir kanep almaya gidiyordum bakışlar farklı oluyordu. Bir kocanın varlığı her yerde aranıyor, her yerde... (K1, 51, Lisans).

Eşimin kardeşlerinin hanımları beni istemediler, benimle aralarını açtılar özellikle. Eşimizin yanına gelmesin, eşimiz ona bakar diye (K12, 55, İlkokul).

Görüldüğü üzere kadınlar eşlerinin akrabaları tarafından bile “tehlike” olarak görülebilmekte ve sosyal dışlanma yaşayabilmektedir. Katılımcıların sosyal dışlanma ve ayrımcılık sebebiyle kendilerini izolasyona alarak bu konuyla ilgili baş etme mekanizmaları geliştirdiğini göstermektedir:

Büyükler "Aman dikkat et, Aman şöyle yap, Aman böyle yap" şeklinde bir sürü bir şeyler söylediler. Bu yüzden kendimi çok tedirgin ve sıkışmış hissediyordum. Bir markete, marketi bırakın çarşıya bile iki gün üst üste çıkmıyordum. Bugün çıktıysam 3-4 gün sonra bir daha çıkıyordum. Yani araya mesafe koyuyordum. "Bu bayan nereye gidiyor?" demesinler düşüncesi vardı. Akraba ya da arkadaş grubu olsun, neresi olduğu fark etmez, tek başına bayansın, tek başına bayan olarak katılmaya çekiniyorsun. Zaten çoğunluğunda da gitmiyorum. Benim eşim vefat edeli neredeyse 16 yıl olacak. Fakat hala bu böyle (K7, 45, Lise).

Katılımcıların bu sosyal dışlanmayı kabul etmek zorunda kaldıkları ve içselleştirdikleri, aldıkları “tedbirlerle” damgalamadan kaçınmaya çalıştıkları görülmektedir:

Eşinizle birlikte kızılı erkekli her ortama çok rahat girip çıkıyorsunuz. Benim eşimin vefatını kabul etmem çok zaman aldı. Kesinlikle her ortama giremiyorsunuz. Mesela anneler başka bir şehre evlerine bir

haftalığına gitmişlerdi. Ben hiç markete gitmedim. Bir sefer gittim bütün ihtiyaçlarımı aldım ve bir daha çıkmadım. Biraz oturmuş olduğum şehirde etkisi vardı. Çok yakın bir arkadaşım çağırdığında “hadi gel bir oturalım, balkonda bir kahve içelim” dediğinde bile daha bir sefer gitmemişimdir. Gitmemde. Böyle zorluklar oluyor. İstedığınız kadar kendinize güvenin, istediğiniz kadar temiz olun, bugün iyi bakarlarsa, yarın iyi bakmazlar. Bu benim için kesin ve nettir. Başıma bir olay geldi mi? Çok şükür Allah'ıma bin şükür gelmedi. Peki hissettirir dimi? Hissettirildi. O yüzden tedbir çok önemli. Kendinize gelecek laf çocuklarınıza gelecek laftır (K7, 45, Lise).

Bir de zaten kendimizi kontrol ediyoruz. Girip çıkacağımız yerlere daha çok dikkat ediyoruz. Çok fazla kalabalığa girmedik, çok fazla erkekli ortamlara girmedik. Zaten kalabalık bir aileyiz. O yüzden kendi aramızda hallettik. Çevremizin tutumunda herhangi bir olumsuz bir şeyle karşılaşmadım. Sadece ilk taşındığım zaman annem eşinin olmadığını hiç kimseye söyleme kapının önüne bir erkek ayakkabısı koy demişti. Hâlbuki nereye kadar saklayacaksın, nereye kadar gideceksin? (K6,49, İlkokul).

Katılımcıların anlatıları bu damgalama süreçlerine rağmen sosyalleşmek istediklerinde ise tek ebeveynli aile olmak sonucunda artan iş yükü ve sorumluluklar sebebiyle sosyalleşemediklerini ve çocukları ile daha fazla vakit geçirebilmek adına sosyal çevreyle ilişkilerinin kısıtlandığını göstermektedir:

Sosyal faaliyeti şöyle etkiliyor; hiçbir yere gidemiyorsun. Kendine vakit ayıramıyorsun. Dışarı çıkamıyorsun. Akşam dışarıya çıkamıyorsun. İşten geldikten sonra “Ya ben arkadaşımın yanına gideyim geleyim.” gibi bir olayın yok. Zor oluyor, olsa da çok nadir zamanlarda oluyor. Yani hiçbir yere gidemiyorsun kısaca. Her türlü her yönden kısıtlısın. Sosyal faaliyet açısından düşünenecek olursak bu konu zorluyor biraz beni çünkü ben de bunalıyorum. Dışarıya çıkmak istiyorum. Benim de kafamı dağıtmaya ihtiyacım var.. Eve geç kalamıyorsun arkadaşlarıyla oturup bir yere gidemiyorsun, böyle yani (K3, 33, Lise).

Fazla sosyal olamıyorum çünkü çocuklarımla ilgilenmeliyim. Bu süreç onlar için zor. Gitmek istediğimiz yere yol paramız olmadığı için gidemiyoruz. Mesela geçen babalarının mezarına gitmek istediler, götüremedim (K4, 37, Lise).

İşyerinde cenaze oluyordu doğum oluyordu fakat ben hiçbirine katılamıyordum. Çocuklarımla ilgilenmem gerekiyordu (K1, 51, Lisans).

4.5. Baş Etme Mekanizmaları

Katılımcıların yaşadıkları sorunlarla bireysel güçlerinden, sosyal destek mekanizmalarından ve ekonomik desteklerden yararlanarak baş ettikleri görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun ise psikolojik destek mekanizmalarından yararlanmadıkları görülmektedir. Ancak hem bu mekanizmalardan yararlanan katılımcıların olması hem de psikolojik destek almamanın önemli bir veri olması sebebiyle psikolojik destek de bir alt tema olarak sunulmuştur. Dolayısıyla baş etme mekanizmalarının alt temalarını; bireysel güçler, psikolojik, sosyal ve ekonomik destek oluşturmuştur.

4.5.1. Bireysel güçler

Katılımcıların çocuk yetiştirme sürecindeki sorunlarla baş etme mekanizmalarının bireysel ve çekirdek aile seviyesinde; özgüvenleri, geçmiş yaşam deneyimleri, etkili aile içi iletişim, kişisel gelişimleri ve eğitim seviyeleri ilgili olduğu görülmektedir. Bu kaynaklar aynı zamanda katılımcıların güçlü yönleri olarak da okunabilmektedir.

Katılımcıların özgüvenlerinin çocuk yetiştirme konusunda karşılaştıkları zorlukları aşmalarında önemli bir rol oynadığı görülmektedir:

Kendime güvenip, bunu sorun etmeyip çalıştım, evimi ve çocuğumu geçindirdim. Bu benim güçlü yanım (K8, 59, İlkokul).

Etraftan herkes “çok güzel başardın diyor, çok iyi yetiştirdin çocukları” diyorlar. Özgüvenliyim, bu benim güçlü tarafım (K10, 47, İlkokul).

Ebeveynlerin geçmiş yaşam deneyimlerinin çocuk yetiştirme sürecinde güçlüklerle baş ederken etkili olduğu bir katılımcı şu şekilde betimlemiştir:

Çocuklarım eksiklik hissetmesin istedim, baba figürünü de, anne figürünü de vermek için uğraştım. Kendi başıma mücadele ettim. Anne babasız büyümüş olmam, yaşadıklarım bana rehber oldu. Ben küçükken isteklerimi rahatça söyleyemezdim yengemgile, onların çocukları istediklerini talep ederken benim böyle bir halim olmazdı (K11, 45, İlkokul).

Etkili iletişim kurmanın ve aile sistemindeki üyelerin birbirine destek olmasının bir güç olarak nitelendirilebileceği anlatılardan anlaşılabilir:

Genelde baş etme yöntemi olarak onlarla konuşmaya çalışıyorum. Susmam gerekiyorsa susuyorum. Kendime "Bunlar çocuk, bu dönemleri atlatacağız" diyorum (K14, 53, Ortaokul).

Kendim hallettim bu sorunları ama. Elimden geldiğince hem çalıştım hem ev işleriyle uğraştım, kızım da sağ olsun bana çok yardımcı oldu. Başka bir koca falan aramadım (K8, 59, İlkokul).

Güçlü yönüm, kendimi tamamen çocuklarıma adanmış olmam ve her ihtiyaçlarına koşabiliyor olmam. Mesela bir ödevleri olsa, hemen kütüphaneye giderdik, okuduk bulurduk ihtiyacını (K9, 52, İlkokul).

Güçlü yönüm, kendimdeki potansiyeli görmek, bunu kullanmak oldu. Çocuklarımla birlikte geliştik, birlikte güçlendik (K13, 46, Önlisans).

Bunun yanı sıra ebeveynlerin kişisel gelişime ve eğitime önem vermesi, yine önemli bir güç kaynağı olabilmektedir. Bu durum katılımcıların anlatılarına aşağıdaki gibi yansımıştır:

Sürekli kişisel gelişim kitapları okumaya başladım farkındalık seminerlerine katıldım. Akşamları kurslara gidiyordum. Özel eğitim kurslarına gittim. Psikiyatristlerden, eğitimcilerden yardım aldım. Özel eğitim kanunlarını bile okudum. İlk önce kendimi sonra çocuğumu geliştirdim Etin sertleşir ya hani zamanla ben de öyle zamanla dayanıklı hale geldim. Çocuklarıma daha fazla zaman ayırabilmek için işimi değiştirdim. Eğitilirsene daha çok öğiteceğim öğrendim. Kimseden bir şey beklememeyi öğrendim (K1, 51, Lisans).

Çocuğum için internet ortamından olsun kitaplardan olsun sürekli eğitim hakkında bilgiler edinmeye çalıştım. Hatice Kübra Tongar gibi eğitimcileri takip ediyorum. Daha iyi olmak için de gayret ediyorum (K5, 34, Önlisans).

Eğitilmiş olmam benim güçlü yönüm. Çocuk psikolojisini aldığım eğitimden dolayı biliyorum (K2, 32, Lisans).

4.5.2. Psikolojik Destek

Yaşam döngüsünde bir kriz durumu olarak nitelendirilebilecek boşanma ve sonrası süreçte psikolojik destek yaşanan ve yaşanabilecek sorunların çözülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcıların çoğunluğunun psikolojik destek alma ihtiyacı bulunmasına rağmen psikolojik destek al(a)madıkları görülmüştür. Psikolojik desteklere ilişkin farkındalık eksikliği, yeterli zamanın bulunmaması ve sosyo-ekonomik koşullar psikolojik destek alamamanın temel sebepleri olarak açığa çıkmıştır:

Hissettim ama alamadım. Çünkü bilinmiyordu psikolojik destek. Ben depresyonda olduğumu çok çok sonra fark ettim (K12, 55, İlkokul).

Çok hissettim bunun ihtiyacını, çok ihtiyacım oldu ama psikolojik destek alacak zamanım olmadı. Özel sektörde olduğumdan günde 8 saatin üzerinde çalışıyordum, cumartesi günleri de çalışıyordum. Bir pazar günüm vardı, onu da çocuklarımla birlikte olmaya ayırıyordum zaten. Zamanım ve ekonomik imkanım yoktu zaten profesyonel yardım alacak (K13, 46, Önlisans).

Görüşülen katılımcılardan yalnızca 2'si yaşadığı zorluklar karşısında psikolojik destek almıştır:

Boşandıktan sonra "Onlara yeter miyim, yetebilecek miyim?" düşüncesi yaşadım. Endişelerim vardı. Yaklaşık 8 ay boyunca psikolojik destek aldım (K1, 51, Lisans).

Evet psikolojik destek aldım yaklaşık bir buçuk yıl kadar. Boşanma sürecinin ardından bu desteği almaya ihtiyaç duydum (K2, 32, Lisans).

Psikolojik destek almaya ihtiyaç duymadığını dile getiren katılımcıların ise psikolojik destek yerine manevi destek sistemlerine ya da sosyal destek sistemlerinden yararlandıklarını göstermektedir:

İhtiyaç duymadım, dua ettim, Allah'a sığındım (K10, 47, İlkokul).

Benim en büyük desteğim ve hayattaki en büyük şansım ailem. Allah hepsinden ayrı ayrı razı olsun. Onlar bana maddi manevi her zaman destek oldukları için psikolojik desteğe ihtiyaç duymadım (K5, 34, Önlisans).

Benim en büyük desteğim ve hayattaki en büyük şansım ailem. Allah hepsinden ayrı ayrı razı olsun. Onlar bana maddi manevi her zaman destek oldukları için psikolojik desteğe ihtiyaç duymadım. Bir yangından kurtulmuşum gibi oldu benim için. Ailemin yanına geldim nefes aldım. Böyle daha huzurlu olduğuna kanaat getirdim (K5, 34, Önlisans).

4.5.3. Sosyal Destek Mekanizmaları

Katılımcıların ifadeleri, sosyal hayatlarına ilişkin sorunlar bulunsa da, boşanma sürecinde de sonrasında da ailelerinden ve sosyal çevrelerinden destek aldıklarını göstermektedir:

Bana "hiçbir zaman niye boşandın, niye boşanacaksın, işte pişman olursun" tarzında söylemler olmadı. Allah'a çok şükür insanlar beni yargılanmadı. İnsanlar daha çok destek oldular. Anlayışla yaklaştılar (K5, 34, Önlisans).

Konu komşu, akraba, tanıdıklarım bana kol kanat gerdi, destek çıktı. Hata bende olmadığı için yadırgamadılar hiç, çok üzüldükleri için halime, benim yanımda oldular. Eski kocama kızdı eşim dostum hep, böyle yaptığı için (K8, 59, İlkokul).

Ailem bu konuda hep yanımdaydı. Kayınvalidem, kayınbabam vefat edeli sadece 3 yıl oldu. Onlar vefat etmeden önce sürekli gelip gidiyorlardı, sürekli görüşüyorduk. Kendi annem babam, onlar sürekli hep yanımdalardı. Sıkıntımız olduğunda hep destek oluyorlardı. Bu aile içerisinde olduğu için çok konuya komşuya açılmadık açıkçası. Kendi ailemizin içinde kendi aramızda halletmeye çalıştık (K6, 49, İlkokul).

Aile ve akrabalarından istedikleri düzeyde destek alamayan katılımcıların ise akraba ya da arkadaş gibi sosyal destek mekanizmalarını kullandığı görülmektedir:

Akraba, hısım falan öyle çok yardımcı olmadı aslında. Akrabadan çok arkadaşlarımdan, komşularımdan, ahbablardan yardım gördüm, destek gördüm ben (K10, 47, İlkokul).

Komşular en çok destek olan kişilerdi. Akrabalarım şehir dışında olduğu için komşularım kadar destek olamadı fakat akrabalarım da telefonda sürekli görüşüyordum. Komşularım yeri geldi çocuklarını evlerini aldılar karınlarını doyurdular maddi-manevi hep destek oldular (K1, 51, Lisans).

Eş dost arkadaşlarıma bana desteği, yardımı oldu olumlu yönde. Ama eşim tarafından akrabalarım hiç yardımcı olmadı, hatta maddi olarak zorladılar (K11, 45, İlkokul).

4.5.4. Ekonomik Destek

Katılımcılar için aldıkları sosyal destek kadar formel ve enformel kaynaklardan sağlanan ekonomik desteklerde önemli olmuştur. En çok ev/ihtiyaç giderlerinde ve çocukların masraflarında zorluklar yaşadığını aktaran katılımcılar; ev kirası, faturalar, yiyecek giyecek gibi giderlerde de zorlandıklarını ifade etmiştir. Katılımcılar aldıkları enformel destekleri aşağıdaki gibi betimlemektedir:

Evet bazı akrabalarım arada bir erzak, kızlarıma harçlık konusunda kendi güçleri yettiğinde yardım ediyorlar (K4, 37, Lise).

Boşanma süreci devam ederken resmi olarak nafaka bağladı bana. Geçici süreyle devam etti şu an nafaka almıyorum. Fakat akrabalarım da 100 lira olsun 200 lira olsun destek verenler oldu zaman zaman. Zekât da verildiği oldu. Zaten ailem de hep destek oldu varsa hepimizin yoksa hepimizin. 3 sene olduğu için dava düştü ve verdiği nafakada bitti (K5,34, Önlisans).

Çalışan çocuklarım da bana ve kardeşlerine yardımcı oluyor (K11, 45, İlkokul).

Tanıdık eş dosttan, arkadaşlardan maddi yardım edenler çok oldu, oluyor." (K10, 47, İlkokul)

Kızımın okul masraflarında, tanıdıklardan ve okuldan bazı maddi yardımlar alıyorduk ufak tefek. Konu komşu da arada maddi manevi olarak arkamızda durdu tabii (K8,59, İlkokul).

Katılımcıların bir kısmının formel ekonomik destek mekanizmalarından da yararlandığı görülmektedir. Katılımcılar sivil toplum örgütlerinden, belediyelerden ve muhtarlıktan aldıkları sosyo-ekonomik destekleri aşağıdaki gibi anlatmıştır:

Memleket derneğimiz var, eskiden oradan destek görüyordum. Muhtarlıktan 11-12 sene kömür yardımı aldım (K10, 47, İlkokul).

Belediye lojman hizmeti sağladı başta, bir yıl sonra eşimin yaptırdığı eve taşındık. Eş dost da sonuçta bir yere kadar yardımcı olabilir (K11,45 İlkokul).

Çocuklar belediyeden okul zamanı boyunca aylık 60-70 lira alıyorlar. Bir kızım bir dernekten 200 TL burs alıyor (K14, 53, Ortaokul).

Bazı katılımcıların ise vefat eden eşinden kalan maaş ya da sigortalı çalışması sebebiyle sosyo-ekonomik desteklere erişemedikleri görülmektedir. Bir katılımcı kömür yardımına başvurduğu fakat başvurusunun kabul edilmediği süreci aşağıdaki gibi betimlemiştir:

O eşten kalan maaşı bilgisayardan gördüğü anda "sosyal güvenceniz var" diyor, umursamıyor. Ben muhtarlığa başvurduğum mesela, kömür almak için çünkü ihtiyacı olan herkese veriyordu ama kömür alamadım. Kömürüm bitti yılbaşında, kışın tam ortasında. Ama "komşum aldı, durumu iyi, üstüne, başına, arabasına bak" dedim muhtara, "o nasıl alıyor?" dedim. Dedi ki," onun maaşı, sigortası falan hiçbir şeyi görünmüyor bilgisayarda. Ona verilir, ama sana veremem" dedi. Devlet sırf eşten kalan o dul maaşı var diye yetimleri görmemezlikten gelmesin, çünkü o maaş hiç yetmiyor. Çocuk yetiştirmeye gerçekten yetmiyor. Devletin daha iyi araştırmasını istiyorum durumlarımızı. Ben devletin yerinde olsam, bunları iyi araştırırım (K12, 55, İlkokul).

Benzer şekilde başka bir katılımcı ise sigortalı olduğu için yardım alamadığını, gerçekten ekonomik desteğe ihtiyacı olmasına rağmen yardım talebinde bulunduğu kuruluşlarda fiziksel görünüşünden dolayı bazı önyargılarla karşılaştığını şu şekilde anlatmıştır:

Önyargı ile yaklaşıyorlar. Dış görünüme bakarak hareket ediyorlar. Bunu doğru bulmuyorum. Bu konuda önyargıları var sosyal yardımlaşmada çalışan kişilerin. İnsanların iç dünyasına girerek, anlamalarını, sorgulamalarını istiyorum. Ben zaten asgari ücret alıyorum. Maaşım zaten kesiliyor. Elime geçen 1700-1800. Ev ne yiyip, ne içecek?. Bu noktada benim gibi olan insanlara sosyal yardımlaşma dış görünüme bakmaksızın yardım etmeli. Ama sosyal yardımlaşma ne yapıyor?” Sigortalı çalışırsan” diyor, “ben sana destek olamam” diyor. Yanlış. Benim sigortalı çalışıyor olmam benim primim için iyi, ama bana yardım etmeyeceğin anlamına gelmiyor ki.. Sen sigortalı çalışıyorum diye neden bana yardım etmiyorsun? Benim gibi olan bu konuda mustarip olan birçok insan var. Zaten ben gidemiyorum öyle yerlere gittiğimde de gördüğüm tepkiler beni şaşırttı açıkçası. Bakıyor adam sana, “sizin mi ihtiyacınız var?” diyor. Evet, benim ihtiyacım var. Benim makyaj yapıyor olmam, tırnaklarımda ojem oluyor olması, ya da düzgün giyiniyor olmam benim ihtiyacım olmadığı anlamına gelmez. Bunu bir silmeleri lazım bence (K3,33, Lise).

4.6. Sosyal Politikalara Yönelik Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri

Katılımcıların tek ebeveynli ailelere sunulan psikolojik, sosyal, ekonomik ve hukuksal desteklere yönelik düşünceleri çoğunlukla mevcut düzenlemelerin yetersiz olduğunu göstermektedir. Katılımcıların temel olarak; kendilerine ve çocuklarına yönelik psikolojik, sosyo-ekonomik ve eğitim desteği, tek ebeveynli ailelerin istihdam olanaklarının artırılması ve çalışma hayatlarına yönelik düzenleme talebinde buldukları görülmektedir.

Katılımcılar tek ebeveynli aileler için ücretsiz psikolojik destek hizmetleri arzuladıklarını, evliliklerin öncesinde zorunlu eğitimlerin olmasını istediklerini, verilen desteğin artırılmasının gerekliliğini ifade etmişlerdir:

Eğitim desteğinin artırılması gerektiğini, ikinci evlilik söz konusu olduğunda psikolojik destek sağlanmasının önemli olduğunu düşünüyorum. Ailelere yönelik psikolojik desteklerin ücretsiz olması gerektiğini düşünüyorum (K2, 32, Lisans).

En az 8 ay boyunca aile eğitim olmadan evlilikler olmamalı. Ayrılanlara da devlet tarafından ücretsiz olarak özellikle çocuklar için psikolojik destek sağlanmalı. Ben psikolojik destek alırken seans başına 30 TL veriyordum o zamanlar. Çalıştığım halde ve imkânım olduğu halde benim bile içime 30 kere oturuyordu. Hadi benim param vardı destek aldım ya parası olmayanlar ya imkânı olmayanlar ne yapacaklar? PDR sosyal hizmet neden bu konuda bir uygulama yapmıyor. Bu bölümlerin uygulamalarını yetersiz buluyorum. Yaş grubuna göre çocuklara destek olmalı bu alanda tecrübeler kazanmalılar. Verilen eğitimleri yetersiz buluyorum kesinlikle aile eğitimleri artırılmalı (K1,51, Lisans).

Kadınlara iş imkânı sunardım. Ücretsiz bir psikolog imkânı sunardım. Bayramlarda annesi olmayana “anne”, babası olmayana “baba” konumunda misafirler yollardım. Onların maddi manevi arkalarında olurum (K4, 37, Lise).

Katılımcılar ayrıca çocuklar için eğitim yardımlarının artırılmasının, çocuklara sosyal destek vermenin, çocukların doğru yönlendirilmesinin, ihtiyaçların ve ihtiyaç sahiplerinin daha iyi araştırılmasının, tek ebeveynli ailelerin çalışma koşullarına yönelik düzenlemeler yapılmasının önemli olduğundan bahsetmişlerdir:

Ben eğitim üzerine yapılan yardımları önemli buluyorum. Çocuklar doğru yönlendirilmeli, özellikle anne baba eksikliği yaşayan çocuklar. Nitelikli, isabetli yardımlar yapılmalı. Herkese azar azar yardım yerine

asıl ihtiyaç duyanlara, neye ihtiyacı varsa devamlı bir destek verilmeli diye düşünüyorum (K11, 45, İlkokul).

Tek ebeveynli ailelerde çocukların okul giderleri için verilen destekler çok az, çok cüzi bir rakam. Bunların biraz daha artırılması gerekir. En azından tek ebeveynli ailelerin çocukları için çocuklara yönelik yardımlar lazım. Kesinlikle özel sektörde çalışan tek ebeveynler için daha fazla izinler, daha fazla ödenek verilmeli. Mesela hafta sonu cumartesi de izinli olabilmeli, çocuğuyla ilgilenmek için daha kolay izin alabilmeli. En çok ekonomik destek verilmeli, sosyal ihtiyaçlar maddi sorunlara göre daha kolay halledilebiliyor (K13, 46, Önlisans).

5. Tartışma

Bu araştırma tek ebeveynli ailelerin sorunlarını öğrenmeyi amaçlamış ve 14 tek ebeveyn hane reisi kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları; katılımcıların tek ebeveynlik sürecinde hukuki, ekonomik, psikolojik, sosyal ve ebeveynliğe ilişkin zorluklar yaşadıklarını bu zorlukları ise formal ve enformel destek kaynaklarıyla aşmaya çalıştıklarını göstermektedir. Araştırmanın sonuçları; katılımcıların sorunlarının iç içe geçtiğini, birbirini beslediğini, bir sorunun öbür sorunun nedeni ve sonucu olabildiğini göstermektedir.

Araştırma sonuçları öncelikle ebeveynlerin tek ebeveyn olma nedenleri fark etmeksizin (boşanma ya da vefat) çeşitli hukuki zorlukları beraberinde getirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte tek ebeveyn olma nedeninin yaşanan hukuki sorunları da değiştirdiği görülmektedir. Boşanma sonucu oluşan tek ebeveynli ailelerde hukuki zorluklarının; boşanma sürecindeki psikolojik sorunların yanı sıra uzayan boşanma süreçleri ve boşanma sonrası nafaka, velayet gibi sorunlarla şekillendiği görülmektedir. Araştırma sonuçlarına paralel olarak literatür; hukuki süreçlerin tek ebeveynli aileler için hali hazırda zorlu olan bir süreci daha fazla zorlaştırdığını göstermektedir. Örneğin Soygan ve Gedik (2019)'in yaptığı araştırmada görüşülen 30 boşanmış kadından sadece 4'ünün nafaka aldığını, bu kadınlardan ise yalnızca 2'sinin nafakasını düzenli olarak aldığı anlaşılmıştır. Araştırmada boşanan kadınların nafaka alma mücadelelerinin bir çözüme kavuşmadığı vurgulanmıştır. Uğur'un yaptığı araştırmada (2014) ise görüşülen 21 kadından 15'inin eski eşlerinden kendileri ya da çocukları için maddi/manevi destek alamadıkları tespit edilmiştir. Eşin sosyo-ekonomik durumunun kötü olması, eski eşle iletişim kurulmak istenmemesi gibi sebeplerle bazı kadınların nafaka talebinde bulunmadıkları, nafaka talebinde bulunan kadınların (4 kadın) ise ancak çok düşük ücretlerde nafaka aldıkları anlaşılmıştır. Görüşülen kadınlardan 2'si çocukları için nafaka bağladığını fakat nafaka ödemesinin hiç yapılmadığını, bazıları da ödemelerin eksik ya da zamansız yapıldığını belirtmiştir. Benzer şekilde, Yusufolu ve Kızmaz (2016)'nın gerçekleştirdiği araştırma da nafaka alma oranlarının oldukça düşük olduğu gerçeğini destekler niteliktedir. Bununla birlikte araştırma sonuçları; ölüm nedeni ile oluşan tek ebeveynli ailelerde mirasın önemli bir sorun olarak açığa çıktığını göstermektedir. Küresel çapta kadın yoksulluğuyla ilgili yapılan araştırma raporları; kadınların genellikle miras konusunda eşitsizliklerin yaşaması, boşanma sonrası nafaka alınamaması nedeniyle yoksulluk yaşadığının altını çizmekte, önleyici tedbirlerin uygulanmadığını göstermektedir (Karaca Aydın, 2019). Bu bağlamda araştırma sonuçları literatürdeki mevcut araştırma sonuçlarıyla ortaklaşmaktadır.

Tek ebeveynlik sürecinde karşılaşılan ekonomik zorluklar araştırmanın önemli bir diğer sonucunu oluşturmuştur. Araştırma sonuçları literatüre paralel olarak tek ebeveyn olan kadınların ev/ihtiyaç giderlerini ve çocuk ihtiyaçlarını karşılamada, ekonomik destek mekanizmalarına ulaşmakta güçlükler yaşadıklarını göstermektedir. Doğan (2018)'nin 114 eşi vefat etmiş kadın ve onların çocuklarıyla yürüttüğü çalışma; kadınların en çok ekonomik alanda sorunlar yaşadığını tespit etmiştir. Ekonomik sorunları; manevi, psikolojik, çocuk bakım ve sosyal dışlanma sorunları takip etmektedir. Canatan, Bilge ve Çapar (2019) tek ebeveyn olan 233 anne ile yaptıkları çalışmada; katılımcıların yarısından fazlasının akrabalarından maddi destek görmediklerini belirtmiştir. Eamon ve Wu (2011) tek ebeveyn 2081 kadın

katılımcıyı içeren çalışmalarında; tek ebeveyn olan kadınların istihdam, sağlık hizmetlerine erişim, konut ve sosyal yardımlara erişimlerinin yetersiz olduğunu saptamıştır.

Araştırma sonuçları aynı zamanda çalışan ve çalışmayan kadınların farklı sorunlarla baş başa kaldığını göstermektedir. Konuya ilişkin literatüründe işaret ettiği üzere; her iki grupta da kadınlar ev içi sorumlulukları tek başlarına üstlenmektedir. Çalışan kadınların çocuklarına yeterli zaman ayıramadıkları; hem çalışma hem de ebeveynlik rolünü üstlenmeleri nedeniyle çocuk bakımı ve ev ile ilgili faaliyetleri yürütmekte zorlandıkları görülmektedir (Aydiner Boylu ve Öztop, 2013; Karaca Aydın, 2019; Richards ve Schmiede, 1993). Sanik ve Mauldin (1986) çalışan tek ebeveyn anne, çalışmayan tek ebeveyn anne, evli-çalışan ve evli çalışmayan anneler olmak üzere dört farklı grubun zaman kullanımını incelediği çalışmada; ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına en az zaman ayırabilen grubun çalışan tek ebeveyn anneler olduğunu saptamıştır. Çalışmayan tek ebeveynli kadınlar; ev geçiminde ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır (Buz ve Sevin, 2018; Wu ve ark., 2020). Bu zorluklar ise kadınların istihdamı bırakma ya da istihdama katılmamalarına yol açabilmektedir (Atila Demir ve Genç Çelebi, 2017).

Araştırma sonuçları tek ebeveyn olma sürecinde kadınların ebeveynlik rolüne ilişkin zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Katılımcılar ebeveyn eksikliğinin ailede otorite boşluğu yarattığını, baba rolünün eksikliğini dolduramadıklarını, çocukların ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için yetersiz hissettiklerini ve çocuklarının baba rolünü dede, amca, dayı vb. kişilerle tamamladıklarını belirtmişlerdir. Tek ebeveyn olma sürecinde eksik ebeveyn figürü diğer araştırmalarca da desteklenmektedir. Atila Demir ve Genç Çelebi'nin (2017) araştırması; ebeveynlerin "babanın yokluğu" sonucunda çocuklarının üzerinde denetim kuramadıklarını ve disiplini sağlamada eksiklik yaşadıklarını belirtmektedir. Çalışmada tek ebeveynin kadının hane reisi olduğu bazı ailelerde, büyük erkek çocuğun bir süre sonra kardeşleri için, eksik baba figürü ve otoritesinin yerini almaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Doğan (2018) çalışmasını eşi vefat etmiş kadınlar ve onların çocuklarıyla yürütmüş; katılımcıların %63,2'si eşlerinin vefatından sonra çocuklarının davranışlarında değişiklik olduğunu belirtmişlerdir. Araştırma sonucunda, rol model bir baba figürünün eksikliğinin, çocuklarda çeşitli davranış sorunları ve güven kaybı oluşturabileceği çıkarımı yapılmıştır. Benzer şekilde Hindistan'da yapılmış bazı çalışmalarda (Rani, 2006; Kotwal ve Prabhakar, 2009), bekâr annelerin çoğu, babanın yokluğunda aile içi otoriteyi sağlamakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. İlgili çalışmalarda tek ebeveyn olan kadınların, baba figürünün yokluğu sonucu oluşan disiplini sağlama ve çoklu rol birikimi ile çocuk bakımında problem yaşadıkları ifade edilmektedir. Gedik'in (2018) çalışmasında, tek ebeveyn kadınların eksik baba figürünü telafi etmeye çalışarak, geleneksel aile yapılarını yeniden kurmaya yöneldikleri görülmektedir. Buna bağlı olarak toplumsal cinsiyet rollerine dayalı geleneksel aile anlayışının, çeşitli toplumlarda tek ebeveyn kadınların üzerinde bir baskı unsuru oluşturduğu görülebilmektedir. Toplumun tek ebeveyn kadına olan bakışına yönelik oluşan sorunların yanı sıra; otoriter baba figürünün eksikliği ve "hem anne, hem baba" rolünü üstlenmenin getirdiği sorumluluk, geleneksel toplum yapılarında tek ebeveyn olan kadınların yaşadığı sorunları daha karmaşık hale getirmektedir.

Tek ebeveynlikte sosyal yaşama ilişkin araştırma sonuçları kadınların; sosyal aktivitelerinin ve sosyal çevreyle etkileşimlerinin azaldığı, sosyal çevrenin olumsuz tepkilerine maruz kaldıkları, toplumun olumsuz bakış açısıyla karşılaştıkları, çoğunlukla sosyal ve psikolojik destek mekanizmalarından faydalanmadıklarını göstermektedir. Bu bağlamda Atila Demir ve Genç Çelebi (2017) tek ebeveynli ailelerin sorunlarını toplumsal cinsiyet sorunları ile birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Akoğlu ve Küçükkaragöz'ün (2018) Türkiye'de son yıllarda sıklıkla karşılaşılan boşanma olgusunun nedenlerini ortaya koymak ve boşanmış bireylerin, boşanma sonrasında yaşadıkları güçlükleri tespit etmek amacıyla, 370 kişi ile yaptığı araştırmada; kadınların erkeklere göre daha yüksek oranda çevre ve aile baskısı konusunda güçlük yaşadığı tespit edilmiştir. "Boşanmış kadınların çalışma hayatında kendilerine yönelik damgalama ve sosyal dışlanma unsurlarına dair görüşlerinin elde edilmesi" amacıyla yapılan başka bir

çalışma da ise boşandıktan sonra kadınların sosyal ilişkilerde dışlandıkları, sosyal ilişkilerinin zayıfladığı hem karşı cinsleri tarafından hem de hemcinsleri tarafından taciz edildikleri, damgalandıkları ve negatif ayrımcılığa uğradıkları sonucuna ulaşılmıştır (İlhan, 2020). Yusufoglu ve Kızmaz (2016)'ın yaptığı araştırmada da boşandıktan sonra insanların hayatında sosyal dışlanmanın, sosyal baskının ve sosyal kontrol mekanizmalarının eskisine göre daha çok ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Başka bir nitel araştırmada da (Can ve Aksu, 2016) boşanmış kadınlar anlatılarında; dışlanmaya maruz kaldıklarını, mahalle baskısı yaşadıklarını, çevresindeki erkeklerle adlarının çıkartıldığını belirtmişlerdir. Araştırmada boşanmanın meydana getirdiği olumsuzlukları kadınların erkeklerden daha fazla yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Topçu'nun yaptığı (2020) çalışmada tek ebeveyn olan kadınların bazılarının yakın çevresinin kendileriyle görüşmeyi bıraktığı, yalnızlaştırıldıkları, bazılarının da olumsuz dul kadın damgası yüzünden tedbirli oldukları, izole kalmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Kaşvut'un yaptığı (2015) araştırmaya katılan tek ebeveynli 23 kadının hepsi sosyal yaşamda erkek kadın eşitsizliği yaşadıklarını söylemişlerdir. Bu doğrultuda araştırma sonuçlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etme konusunda mikro, mezzo ve makro boyutta sunulan feminist sosyal hizmet uygulamalarının önemini ve gerekliliğini bir kez daha ortaya çıkardığı düşünülmektedir.

Son olarak araştırma sonuçları; katılımcıların sorunlarıyla çoğunlukla enformel baş etme mekanizmalarıyla (kişisel güçler, aile, akraba desteği vb.) mücadele ettiklerini ve var olan sosyal politikaları yetersiz bulduklarını göstermektedir. Tek ebeveynli ailelerinin bozulan işlevselliklerini yeniden oluşturabilmeleri ve sürdürebilmeleri için desteğe ihtiyaçları vardır (Kayma Güneş, 2007). Katılımcıların çocukların eğitimine yönelik, sosyo-ekonomik ve psikolojik destek talep ettiği görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde; tek ebeveynlik sürecinin ilk olduğu zamanlar, tek ebeveynli ailelerin sorunlarının daha şiddetli olduğu görülmektedir. Tek ebeveynliğin ilk olduğu zamanlara yönelik artan maddi sıkıntılarının hafifletilmesi, psiko-sosyal sorunların giderilmesi gibi süreçlerde devlet desteğine ve tek ebeveynlere yönelik istihdam politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Tek ebeveyn olan kadınların sorunları arasında aynı zamanda, sosyal yardım sistemlerine erişimi nasıl sağlayacaklarını bilmemeleri göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda, tek ebeveynli aile olma sırasında ve sonrasında oluşabilecek zorluklarla baş etme ve sosyal yardım desteklerine ulaşabilmeye yönelik eğitim, danışma gibi hizmetlerin, tek ebeveynli aileler için destekleyici olduğu görülmektedir. Artan çocuk bakımı yüküne yönelik kreş hizmetlerinin uygun hale getirilmesi, tek anneler için bu süreci kolaylaştırıcı bir destek olarak görünmektedir. Tek ebeveyn olan kadınlara yönelik toplumsal algıyı değiştirebilme yönündeki çalışmaların ve bu doğrultuda daha fazla kesime ulaşılmasının; tek ebeveynlik süreci ve öncesinde önemli bir destekleyici olduğu düşünülmektedir (Buz ve Sevin, 2018; Karaca Aydın, 2019; Karaaslan ve Opçin, 2020).

6. Sonuç ve Öneriler

Sosyal hizmet disiplini ve mesleği tek ebeveyn ailelerin ihtiyaç duydukları profesyonel desteği sağlayacak en önemli gruplardan biridir. Sosyal hizmet disiplini açısından müracaatçı güçlendirme yaklaşımı temelinde; kendi sorununu en iyi bilen, en iyi tanıyan ve bu soruna yönelik en doğru çözümler sunabilecek güce sahip olan bir özne olarak görülmektedir. Sorun ve ihtiyaçları farklılaşan tek ebeveynli ailelerle çalışan sosyal çalışmacıların; gerçekleştirdiği/ gerçekleştireceği müdahalelerde müracaatçının çözüm odaklı fikirlerini daima önemsemiş ve işbirliğinin kıymetli olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda araştırma sonuçları ve literatür göz önünde bulundurularak tek ebeveynli ailelerin ekonomik zorluklarına yönelik; var olan ekonomik desteklerin artırılması, nafaka, miras gibi sorunların azaltılması amacıyla yasal düzenlemelerin yapılması önerilmektedir. Tek ebeveynli ailelerin ekonomik sorunlarına yönelik politikalarda kamu ve özel sektörde istihdam olanaklarını artırıcı düzenlemelere ihtiyaç bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte istihdamda olan tek ebeveynin çocuk bakım sorununun çözülmesi için kurumların ücretsiz kreş imkânının artırılması gerekmektedir.

Tek ebeveynli aile üyelerinin psiko-sosyal sorunlarına yönelik; psiko-sosyal destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişilebilir kılınması önerilmektedir. Bu bağlamda aile mahkemelerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının ailelere yönelik verdikleri eğitimlerin de artırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Yeni oluşan aile sisteminde farklılıkların tanınması ve kabul edilmesi için seminerler ve ihtiyacı olan gruplarla grup çalışmaları gerçekleştirilebilir.

Tek ebeveyn olan bireylerin özellikle çocuklarının eğitimi konusunda desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu noktada okul sosyal hizmetinin yaygınlaştırılarak, disiplinler arası iş birliği ile maddi ve manevi olarak çocuğun eğitimi desteklenmelidir. Tek ebeveynli ailelerin özellikle kadınların maruz kaldığı toplumsal dışlanma ve damgalanma gibi sorunların ortadan kalkabilmesi için bilinç artırıcı ve savunuculuk çalışmaları gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Teşekkür

Yazarlar, bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde katkısı olan katılımcılara teşekkür etmektedir.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Etik Hususlara İlişkin Bilgiler

Bu araştırma için Etik İzin, 28.06.2021 tarihinde Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınmıştır.

Kaynakça

Acar, İ. (2013). Tek Ebeveynli Ailelerde Psikolojik Tepkiler İle Psikolojik Destek Almanın Klinik Sosyal Hizmet Açısından Analizi: Yalova Örneği. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akoğlu, Ö. A., & Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Bir Araştırma: İzmir İli Örneği. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 153-172.

Amato, P. R. (2005). The Impact of Family Formation Change on the Cognitive, Social, and Emotional. *The Future of Children*, 15(2), 75-96.

Arıcan, B. (2019). Tekebeveynli Kadınların Sosyal-psikolojik Sorunları ve Bu Sorunlarla Baş Etme Yöntemleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

ASAGEM. (2011). *Tek Ebeveynli Aileler Araştırması* (Yayın No: 148 b.). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Atila Demir, S., ve Genç Çelebi, Ş. (2017). Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*(13), 111-128.

Avşar, E. (2019). Boşanmış ve Boşanmamış Ailelerin Çocuklarının Aile Aidiyeti ve Psikolojik Sağlamlığının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Konya.

Aydiner Boylu, A. (2014). Tek Ebeveynli Ailelerde Finansal Sıkıntı ve Fonksiyonlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 55-72.

Aydiner Boylu, A., ve Öztop, H. (2013). Tek ebeveynli aileler: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyoekonomi*, 19(19).

- Bayer, A. (2018). Ailede Yaşanan Anlaşmazlıklar ve Çözüm Önerileri Conflicts in Family and Proposals for its Resolution . *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 215-234.
- Bharat, S. (1988). Single parent families consequences for single parents. *The Indian Journal of Social Work*(3), 227-238.
- Bulut, D. (2008). Kadınlarda Boşanma ve Kültür İlişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19(2),111-118.
- Buz, S., ve Sevin, M. D. (2018). The profile of social and economic supported families: A retrospective study in Ankara/Sosyal ve ekonomik destek alan ailelerin profili: Ankara'da retrospektif bir çalışma. İçinde A. Erbaş (Ed.), *Paradigms & Understanding Social Issues* (1th ed., ss. 137-153). London: IJOPEC.
- Can, Y. & Aksu, N. B. (2016). Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın. *Electronic Journal of Social Sciences*, 15(58).
- Canatan, Ç. (2018). Evli veya boşanmış ebeveynlere sahip olan, 11-14 yaş arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Canatan, K., Bilge, Y., ve Çapar, H. (2019). Tek Ebeveynli Aile Bağlamında Yaşayan Annelerin Sosyal Ve Psikolojik Problemleri: Küçükçekmece Örneği. 14(4). 1331-1354.
- Chanda, K., ve Pujar, L. (2018). Stress and Psychological Well-Being among Single Parents. *International Journal of Pure and Applied Sciences*, 6(4), 226-232.
- Charlene, M. K., Ribar, D. C., ve Stratton, L. S. (2005). Parental Child Care in Single-Parent, Cohabiting, and Married-Couple Families: Time-Diary Evidence from the United Kingdom. *The American Economic Review*, 95(2), 194-198.
- Coşan, B. (2018). Dünyada Ve Türkiye'de Sosyoekonomik Bir Problem Olarak Tek Ebeveynli Aile Olgusunun Çok Boyutlu Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(41), 259-294.
- Doğan, İ. (2018). Eşi Vefat Etmiş Kadınlar ve Çocuklarının Psikososyal Durumlarının Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 4(15), 727-737. doi:10.26449/sss.433
- Eamon, M. K., ve Wu, C.-F. (2011). Effects of unemployment and underemployment on material hardship in single-mother families. *Children and Youth Services Review*, 33(2), 233-241.
- Feyzioğlu, S. ve Kuşçuoğlu, C. (2011). Tek ebeveynli aileler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26(26), 97-110.
- Gedik, E. (2018). Single Mothers Doing Family: Re-Forming Traditional Family in Turkey. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 71-101.
- Howard, T. U., ve Johnson, F. C. (1985). An Ecological Approach to Practice with Single-Parent Families. *Social Casework*, 66(8), 482-489.
- İlhan, Ü. D. (2020). 21. Yüzyılda Çalışma Hayatında Bir Damgalama ve Sosyal Dışlanma Unsuru Olmaya Devam Eden Boşanma Olgusu: Kadın Çalışanlar Üzerine Nitel Bir Analiz. *İzmir İktisat Dergisi*, 35(3), 511-530.
- Karaaslan, İ. ve Opçin, E. (2020). Tek Ebeveynli Ailelerin Aldıkları Sosyal Yardımlar ve Sosyal Yardım Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(2), 81-103.

- Karaca Aydın, S. (2019). Kadınlar İçin Tek (Yalnız) Ebeveynlik ve Zorlukları. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-34.
- Kavşut, F. (2015). Tek Ebeveyn Olan Kadınların Sosyal Dışlanmışlık Sorunu: Ankara Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 50(1), 48-67.
- Kayma Güneş, D. (2007). Boşanma sürecindeki eşlerin aile içi ilişkileri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Koç, İ. (2018). Türkiye'de Aile Yapısının Değişimi Sürecinde Tek Ebeveynli Ailelerin Oluşumu, Belirleyicileri Ve Refah Durumu (2006-2016). *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi*, Ankara: TDV Yayın Matbaacılık İşletmesi.
- Kotwal, N., ve Prabhakar, B. (2009). Problems Faced by Single Mothers. *Journal of Social Sciences*, 21(3), 197-204.
- Leve, L. D., ve Fagot, B. I. (1997). Gender-Role Socialization and Discipline Processes In One- And Two-Parent Families. *Sex Roles*, 36(1), 1-21.
- Martin-West, S. (2019). The Role of Social Support as a Moderator of Housing Instability in Single Mother and Two-Parent Households. *Social Work Research*, 43(1), 31-42.
- Mattingly, M., Smith, K., ve Bean, J. (2011). Unemployment in the Great Recession: single parents and men hit hard. *The Carsey School of Public Policy at the Scholars' Repository*. 144. doi:https://dx.doi.org/10.34051/p/2020.144
- McLanahan, S. S., Wedemeyer, N. V., ve Adelberg, T. (1981). Network Structure, Social Support, and Psychological Well-Being in the Single-Parent Family. *Journal of Marriage and Family*, 43(3), 601-612.
- Morrison, N. C. (1995). Successful Single-Parent Families. *Journal of Divorce ve Remarriage*, 22(3-4), 205-219.
- Nieuwenhuis, R., ve Maldonado, L.C. (2018). The triple bind of single-parent families: Resources, employment and policies. Nieuwenhuis R. ve Maldonado L. (Eds.), içinde, *The triple bind of single-parent families: Resources, employment and policies to improve wellbeing* (s. 1-30). Chicago, UK; Chicago, IL, USA: Bristol University Press.
- Rani, N. I. (2006). Child care by poor single mothers: Study of mother-headed families in India. *Journal of Comparative Family Studies*, 37(1), 75-91.
- Richards, L. N., ve Schmiede, C. J. (1993). Problems and Strengths of Single-Parent Families: Implications for Practice and Policy. *Family Relations*, 42(3), 277-285.
- Sands, R. G., ve Nuccio, K. E. (1989). Mother-Headed Single-Parent Families: A Feminist Perspective. *Affilia*, 4(3), 25-41.
- Sanik, M. M., ve Mauldin, T. (1986). Single versus Two Parent Families: A Comparison of Mothers' Time. *Family Relations*, 35(1), 53-56.
- Shirley, M. H. H. (1986). Healthy Single Parent Families. *Family Relations*, 35(1), 125-132.
- Smith, M. J. (1980). Economic conditions in single-parent families: a longitudinal perspective. *Social Work Research and Abstracts*, 16(2), 20-24.

- Soygan, H. ve Gedik, E. (2019). Kocasız Yaşam: Yozgat'ta Boşanmış Kadınların Deneyimleri. *Electronic Turkish Studies*, 14(7). 3953-3966
- Tekin Epik, M., Çiçek, Ö., ve Altay, S. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Roller. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 35-58.
- Topçu, Z. (2020). Tek Ebeveynli Ailelerin Karşılaştığı Sosyoekonomik Sorunlarının ve Gereksinmelerinin İncelenmesi: Üsküdar Örneği. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul
- TÜİK. (2021a). İstatistiklerle Aile, 2020. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=37251> adresinden alındı (Erişim: 25.05.2021)
- TÜİK. (2021b). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2020-37211> adresinden alındı (Erişim: 04.06.2021)
- Uğur, S. B. (2014). Günümüzde kadının boşanma deneyimleri: akademisyen kadınlar üzerine bir araştırma. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2), 293-326.
- Ünal, S. (2013). Sistemik Aile Terapilerinde Temel Kavramlar. *Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics*, 6(1), 32-37.
- Weinraub, M., ve Wolf, B. M. (1983). Effects of Stress and Social Supports on Mother-Child Interactions in Single- and Two-Parent Families. *Child Development*, 54(5), 1297-1311.
- Whisenhunt, J. L.; Chang, C. Y. ; Parrish, M. S.; Carter, J. R. . (2019). *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 27(2), 188-198.
- Wu, C.-F., Chang, Y.-L., Rhodes, E., Musaad, S., ve Jung, W. (2020). Work-Hour Trajectories and Associated Socioeconomic Characteristics among Single-Mother Families. *Social Work Research*, 44(1), 47-57.
- Yusufoğlu, Ö., & Kızmaz, Z. (2016). Parçalanmış Ailelerde Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma: Elazığ Örneği. *Social Sciences*, 11(1), 27-40.

Yazar Biyografisi/Biyografileri

Meliha Funda AFYONOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Toplumsal cinsiyet, kesişimsellik, göç, kadına yönelik şiddet ve sivil toplum gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Aliye Beyza BAYYAR, Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Çocuk koruma, aile ve yaşlılık gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Nur Feyzal KESEN, Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Çocuk koruma, çocuk ihmal ve istismarı, aile ve sosyal hizmet eğitimi gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Burak MORGÜL, Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Çocuk yoksulluğu, göç ve sosyal politika gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.